

KOMISK TEGNEKUNST

FRA CORSAREN TIL KLODS-HANS

AF ALFRED SCHMIDT

NAAR jeg tænker paa Tiden nu og den Gang, da jeg var ung, maa jeg sige med Blicher »Ak, hvor forandret«. Den Gang var det kun smaat med den komiske Tegnekunst, og nu myldrer Bladene med komiske Tegninger. Ganske vist er der mange slemme Ting imellem, men det er i al Fald Mening, at det *skal* være den store Humor. Hver Uge kommer der en ny Tegner frem paa Arenaen; thi den megen Brug gør, at alle vil være komiske Tegnere. Det sker en Gang imellem, at unge Mennesker opsøger mig, fordi de vil være Tegnere, og naar jeg saa spørger dem, hvad de vil tegne, svarer de ofte: »Ligesom De grinagtige Billeder«.

I mine unge Dage var det utænkeligt, at en alvorlig Avis bragte komiske Billeder, det ansaas for upassende, og derfor var Tegnerne henvist til de faa Vittighedsblade, som eksisterede. Det første Blad, jeg husker, var *Corsaren*, hvori dog Teksten spillede Hovedrollen, Tegningerne var ret underordnede. Den Tegning fra *Corsaren*, som man husker bedst, er en Karikatur af Søren Kierkegaard, som *P. Klæstrup* vist var Mester for, og som var et Led i den Kampagne mod Kierkegaard, som pinte

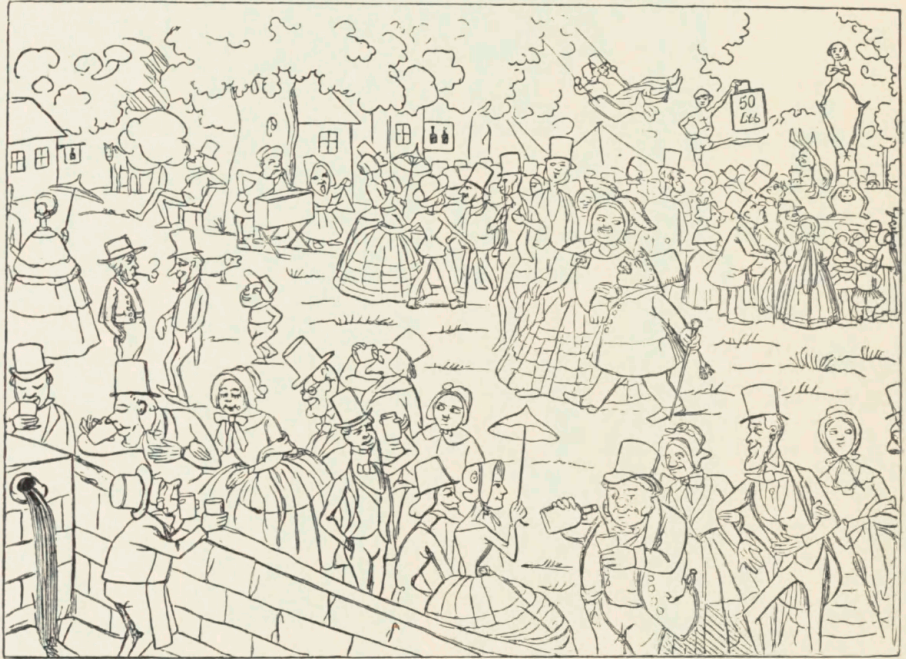

den store Filosof saa stærkt. Før den Tid var der ganske vist nok fremkommet morsomme Billeder, idet baade *P. C. Skovgaard*, *Constantin Hansen*, *Eckersberg* og *Marstrand* havde teg-

Fresco-Maleri af Sæder og Skikke i Danmark.

(Maler i vaad Tilstand*).

Kirsten Piils Kilde i Sagersborg Dyrehave.

Tegning i Corsaren Nr. 465, 17. Aug. 1849.

net satiriske Billeder; særlig var Marstrands komiske Tegninger prægede af den store Mesters enestaaende Lune — saaledes vil alle Kendere af satirisk Tegnekunst den Dag i Dag huske hans Karikatur af Søren Kierkegaard. Men disse store Kunstnere tegnede kun humoristisk i deres ledige Timer; det var for dem ikke

et Levebrød, men kun en Hvile mellem deres alvorlige kunstneriske Arbejder.

Efter Corsaren kom *Folkets Nisse*, som i mange Aar var det eneste Satireblad, der oplevede en længere Levetid. Tegningerne, der gengaves i maadelige Træsnit, leveredes af *Knud Gamborg* og *P. Klæstrup*. Deres Satire var væsentligst rettet mod Forholdet mellem Danmark og Prøjsen, og Kejser Wilhelm 1. og Bismarck var staaende Figurer i Bladet; men om det er *Folkets Nisse*, der har Æren for at have opfundet Bismarcks tre Haar, eller om de er laant fra det tyske Vittighedsblad *Kladderradatsch*, det véd jeg ikke. *Folkets Nisse* skabte Figuren »Hr. Sørensen« — med Nathue og iført Underbukser. Den er ikke senere blevet fornyet, og nu maa vel Hr. Sørensen optræde i et noget andet Udstyr. Ofte er det foreslaaet Tegnerne at skabe en ny Figur, der kunde symbolisere Nationen paa samme Maade, men endnu er det ikke lykkedes.

Samtidig med *Folkets Nisse* fremkom *Sværmeren*, et fornøjeligt Blad, hvori unge Kunstnere som *Rosenstand*, *Otto Bache* og

MAJOR BRECHWOLDT

— Naar jeg siger »Min Salighed«, behøver De ikke at troe mig, men naar jeg siger »Paa min Ære«, saa skal De min Salighed troe mig.

Tegning af *Marstrand*.

Bernh. Olsen tumlede sig; men Bladet levede kun et Aars Tid. Nu bagefter hører man ofte Folk omtale det som et meget morsomt Blad; saaledes bekræftes det atter, at man først paaskønner det gode, naar det ikke er mere.

Da Folkets Nisse gik ind, kom *Punch*, der spillede en stor Rolle,

Troß Dem, hære Frue, De beholder dog saadan en flok Rand tilbage, og Drengen kommer saamænd nok ijen!

Politisk Karikatur i *Pjerrot*, et Ugeblad udgivet af danske Studenter, 30. Aug. 1863.

dels fordi det var et fanatisk Partiorgan i konservativ Retning, dels fordi *Hans Tegner*, som den fødte Tegner, han er, skabte en Række glimrende humoristiske Billeder. Først med dem holdt Kunsten sit Indtog i Vittighedspressen. Da han opgav denne Genre for at hellige sig sine store monumentale Arbejder, begyndte jeg paa den Virksomhed, som skulde fylde min Tilvæ-

relse. Det var imidlertid ingenlunde nogen let Opgave at erstatte ham; han havde allerede den Gang vist den Streg, som han har faaet i Vuggegave. Ofte har man spurgt mig, hvad man forstaar ved den »fødte Streg«. Og jeg kan ikke sige andet, end at det er en Streg, som ikke kan læres, men som viser sig den første Dag, man sætter Blyant til Papiret. Kunstnere som *Tegner*, *Hans Nik. Hansen* og *Axel Nygaard* har den, andre, som jeg selv, har møjsommeligt maattet tilkæmpe os en Form.

Men tilbage til Vittighedsbladene:

Punch gik omtrent i 25 Aar, og efter en Paladsrevolution opgav det Aanden, da et nyt Vittighedsblad, *Klods-Hans*, tonede frem i Horisonten. Det var nyt og moderne i hele sin Form, og da Højre ikke længere var det altbeherskende Parti, havde Bladet ogsaa et mere uhildet Syn paa Tilværelsen end Forgængeren. En Mængde nye Talenter fik i dets Spalter deres første Optræden. *Vald. Andersen*, *Axel Nygaard*, *Sofus Jürgensen*, *Magda Pagh Schou*, *Gerda Ploug Sarp*, *Gerda Wegener*, *Carl Jensen* og mange andre skabte sig derigenem et Navn, ikke at forglemme *Eigil Petersen* med hans djærve og glimrende Typetegninger, og blandt de senest tilkomne *Jensenius*. Klods-Hans'es faste Tegnere var *Rs. Christiansen*, *Axel*

Paa anden Kahyt.

En Passager. Hvad er Klossen, Sparter? Sparteren. Vi er lige i Dagbrædningen.

Tegning i Sværmere 14. Marts 1863.

Thiess og mig. Det gik i 25 Aar, tilsyneladende den længste Levetid, et Vittighedsblad kan opnaa i Danmark. Det var længe meget udbredt, men saa kom den Tid, da Dagbladene begyndte

Keiser Wilhelm: „Jeg skal aldrig glemme, at jeg skylder Dem, at Krigen ikke har antaget den første Udstrækning!“
Keiser Alexander: „Jeg er lykkelig over, som Deres hengivne Ven at have kunnet vise Dem min Sympathi!“

TO PO-PO-POTENTATER, DER KYSSER HINANDEN PR. TELEGRAF

Tegning i Folkets Nisse 18. Marts 1871.

paa deres Søndagsnumre, foruden at der hver Dag serveredes komiske Billeder i Hovedbladet. Saa blev Kampen ulige, og Ugebladet maatte strække Gevær.

Af de Tegnere, som var knyttet til Klods-Hans, var *Valdemar Andersen* vel nok den betydeligste Begavelse. Han begyndte som Tegner ved Bladet »Klokken 12«, hvori han tegnede meget morsomme og livlige Billeder af Dagens Begivenheder; og en stor

Støtte havde han i sin fremragende dekorative Sans. I Klods-Hans tegnede han en Række storartede Skuespillerkarikaturer, og som Plakattegner staar han fuldt ud paa Højde med de bedste franske Kunstnere. *Axel Nygaard* er især Farvens Mester; hans Tegninger er farvelagt med enkle, klare Toner, som sammen med den charmerende Streg, han raader over, gør en glimrende Virkning. En Tid tegnede han Skuespillerbilleder i »Teatret«; de vil altid bevare en enestaaende Plads. *Sofus Jürgensen* tegnede med en sikker kunstnerisk Streg nogle udmærkede og karakteristiske Billeder i Klods-Hans fra Bondens og Soldatens Liv, og kendt viden om blev hans »Dovne Dreng« i »Ekstra-bladet«.

De to Gerda'er er begge meget dygtige. *Gerda Wegeners* forfinede og mondæne Tegninger er meget paavirket af fransk og engelsk Tegnekunst, ja, om det saa er japansk synes jeg, man kan spore dens Indflydelse paa hendes Tegninger. *Gerda Ploug Sarp* tegner, ligesom *Magda Pagh Schou*, mere paa den gammel-dags Maade; dermed mener jeg, at de viser Farve og Udførelse Respekt, uden at Friskheden derfor gaar tabt. Tværtimod er deres Streg ung og frisk, og skønt de vel ogsaa har lært af fremmed Tegnekunst, er deres Illustrationer dog udpræget danske i Sind og Skind. *Gerda Ploug Sarp* er tillige en dygtig Portræt-tegner. I Portrætkarikaturen har *Carl Jensen* sin Styrke; hans Billeder i »Politiken« af Møder og Forsamlinger ligner udmærket og er altid meget karakteristisk opfattede. Meget dygtig til at træffe Lighed er ogsaa *Herluf Jensenius*, der tillige komponerer let; Ligheden formaar han at bevare gennem Karikaturen af de offentlige Personer, som han anbringer i sine Tegninger,

og saa har han desuden det Lune, som man ofte savner hos hans samtidige. Medens vi er ved Portrætkarikaturen, maa vi endnu nævne Skuespilleren *Valdemar Møller*, der ud fra et intimt Kendskab til Kollegerne har skabt mange udmærkede Skuespillerkarikaturer.

Sven Brasch har den elegante Streg; han er en af de faa danske Tegnere, som kan fremtrylle smukke Damer og Herrer. Det gælder om ham som om *Hans Bendix*, at den franske Tegnekunst har haft stor Betydning for deres Udvikling; særlig synes jeg, at Bendix er paavirket stærkt af Daumier. En anden af de unge Tegnere kan nævnes i denne Forbindelse, nemlig *B. Biilmann-Petersen*; ligesom Axel Nygaard har han iøvrigt sin Styrke i sin Evne til at udnytte Farverne dekorativt.

I Tidernes Løb opstod mange andre Blade ved Siden af Klodshans, som *Storm*, der byggede paa *Storm-Petersens* Popularitet, og *Lurifax*, der væsentlig blev baaret af »Ekstrabladet«s Medarbejdere. *Exlex* var et fint kunstnerisk Blad; Tonen var overført fra *Simplicissimus* af de dygtige Tegnere *Blix* og *Gulbranson*, saa Billederne fejlede ikke noget; men Folk vil gerne more sig over Vittighedstegningerne, og det var just ikke det, Bladet tilsigtede: det var mere at saa Gift og Galde, og det er noget, som ligger for *Simplicissimus*, der er et Verdensblad med Tusinder af Læsere, medens et dansk Blad kun har Danmark at underholde. Ligesom de to andre Blade levede det da ogsaa kun fra Høns fløj op til Høns fløj ned.

Blandt danske komiske Tegnere vil et Navn som *Fritz Jürgensen* blive staaende til evig Tid. Skønt hans Tegninger vel nok er noget ubehjælpssomme, gengiver de dog Teksten i Mine og

Udtryk, saa de danner et vidunderligt Hele, der ligesom Holbergs Satire vil gælde til alle Tider. Derfor er Fritz Jürgensen, der vistnok ogsaa kun tegnede i sine ledige Timer, den danske satiriske Tegnekunsts Fader; senere udviklede denne Begyndelse sig til at blive den aktuelle og personlige Karikatur, som mange jo finder er af det onde; men saadan maa det altid blive i et lille Land. Naar en Tegner virker i et stort Land, bliver ogsaa paa dette Omraade Forholdene anderledes. Blandt vore nuværende Tegnerer er *Tetens* maaske den, der ligner Fritz Jürgensen mest; dog er han ikke saa almenmenneskelig, skønt mange af hans Paafund er vidunderlige.

I mine unge Dage stræbte Tegneren efter ikke blot at være morsom, men tillige efter at være Kunstner; desværre er der paa det Punkt sket en stor Forandring: nu er det nok at være morsom, saa kommer Tegnekunsten i anden Række. Man kan selv overbevise sig derom ved at se, hvad endog store Aviser bringer af Dilettanteri; enhver, der har Forstand paa Tegnekunst, kan ikke undgaa at lægge Mærke dertil, selv om vi ogsaa nu har mange udmærkede Tegnerer blandt de komiske.

En Tegner som *Anton Hansen* bryder sig vistnok ikke selv om at henregnes til de komiske Tegneres Kategori, hans Felt er den bitre Samfundssatire ligesom Blix's, han er en Revser med Peber og Salt. Disse Ingredienser raabes der altid paa, og de er sikkert ogsaa udmærkede; men jeg er nu af den Mening, at Latteren er et nok saa virksomt Vaaben mod alt Snobberi, hvad enten det er opefter eller nedefter. En ejendommelig Tegner af samme samfundsrevsende Type som Anton Hansen var *Johs. Holbek*, der virkede en kort Aarrække i 90'erne. Ganske vist var

de Tegninger, han tegnede i Dagspressen, noget ubehjælpssomme, men den ledsagende Tekst var ofte vittig, ligesom Tilfældet er i hans Hovedværk »Dekadent Barbari«.

Naar man taler om komisk Tegnekunst, maa man ikke glemme *Storm-Petersen*, hvis Ideer og Replikker ofte er herlige; navnlig er de sidste mange Gange mere talende end hans Tegninger. Som Spøgefugl er han enestaaende, og saa kan man ikke lade være at beundre det omhyggelige Arbejde, han lægger i sine Billeder, som sandelig ikke er afjaskede, hvad man hyppigt ser hos hans talentløse Efterbere, og som kan faa en gammel Karikaturist til at græde. Der er jo nemlig Folk, som mener, at det naive er det rigtige, at det er det barnagtige, som skal frem, og derfor behøver man ikke, ja maa helst ikke lære at tegne rigtigt. Men det er en stor Misforstaaelse. Selv saa fremragende Tegnere som Oberländer og Wilh. Busch var nok naive og barnlige, men man kunde alligevel ved første Øjekast se, at det var betydelige Kunstnere, der skabte de udødelige Værker, som en Verden lo af.

Nu ejer vi ikke et uafhængigt Vittighedsblad, som Klods-Hans var fra sin første til sin sidste Dag. Et Blad som *Ravnen*, hvis Billeder vel nok var bedst i de Aar, da *Carsten Ravn* tegnede dem, arbejdede jo i et særligt Partis Tjeneste og maatte gøre dettes bestemte Hensigt til sin, og det var sikkert et udmærket Led i Agitationen. Men et Vittighedsblad, der ikke blot vil underholde, men tillige udrette en Mission, maa efter min Mening være uhildet paa Forhaand og uafhængigt af politiske Partier. Jeg véd vel, at der nu er Kræfter i Gang for at skabe et saadant Blad; men det er en vanskelig Sag at konkurrere med Søndagsnum-

rene, som Folk faar gratis, og som allerede omtalt, er Folks Evne til at vurdere Tegnekunst desværre i Reglen ganske minimal.

Man kan i en Artikel om komisk og satirisk Tegnekunst daarlignende undlade at nævne *Blæksprutten*, Ernst Bojesens ægtefødte Barn. Forløberer for det var *Oldflux*, en meget smuk og morsom Kalender, hvori Hans Tegner leverede nogle ganske glimrende Billeder, lige enestaaende i Streg og Farve. De første Aargange af *Blæksprutten*, dette Julehefte eller Aarsrevy, hvad man nu vil kalde den, behandlede almene Emner, som *Axel Thiess's* morsomme Billede »Læsetasken ankommer til Jomfruklostret«; men først, da vi begyndte at tegne Personkarikaturer, fik Bogen sin store Succes og steg i de Aar til sit fænomenale Oplag. Adskillige Aar efter *Blæksprutten* kom *Svikmøllen*, som afløste *Platdemenagen*, der udelukkende blev skrevet og tegnet af *P. Fristrup*. *Svikmøllen* var ganske i *Blækspruttens* Lignelse; Hovedtegner er *Chr. Hoff*, som deri har skabt flere fortræffelige Billeder. Men da Tonen i Bogen er mere arrig eller giftig, for ikke at sige brutal, er dens Udbredelse ikke kommet op paa Siden af dens ældre Kollega. Folk vil nu en Gang hellere le end ærgre sig i det lille Danmark, — saadan er det danske Folkelune.

Maaske kan det til Slut have sin Interesse at nævne de vigtigste af de Blade, som har eksisteret fra Corsaren til Klods-Hans: *Corsaren* (1840-54), *Pjerrot* i tre Udgaver (1853, 1863-66, 1869-71), *Sværmeren* (1863), *Folkets Nisse* (1851-90), *Humoristen* (1870-94), *Paspartout* (1878-79), *Københavneren* (1890), *Falstaff* (1879), *Punch* (1873-95), *Puk* (1893-99), *Peter* (1864-65), *Fluen* (1903-05), *Pluk* (1905-09), *Klovn* (1885), *Rævnen* (1876-1921), *Ækel* (1901-09), *Hold mig i Haanden* (1908-10), *Lurifax* (1906), *Exlex*

(1919-20), *Storm* (1915-16) og endelig *Klods-Hans* (1899-1924), som vist desværre vil blive det sidste Blad af den Art, der eksisterer herhjemme.

Og saa føler jeg endnu blot Trang til at riste en Minderune over *Klods-Hans* ved som dets uvisnelige Fortjeneste frem for alle dets Forgængere at fremhæve, at det var det første Blad, som tillod Tegnerne at signere deres Tegninger. Før den Tid kom Navnene aldrig frem til Publikums Kundskab, og det siger sig selv, at det var en stor Ulempe for Kunstnerne; thi ingen anede, hvem der leverede Bladets Billeder, de var blot det paagældende Blads; ja, da jeg begyndte at tegne i *Punch*, blev det ligefrem forbudt at signere Tegningerne. For Kunstnerne var det selvsagt en stor Fordel fra Ubemærkethed at komme frem i Dagens Lys og faa deres Navne Uge efter Uge prentet ind i Læsernes Bevidsthed, og mange af Kunstnerne kan notere deres Berømmelse fra de første Streger i *Klods-Hans*, der betragtede det som en kær Pligt at hjælpe Ungdommen frem, — dog ikke Dilettanteriet, thi det var alle Dage banlyst fra Bladets Spalter.

Og skulde der af Asken stige en ny Fugl Fønix op, da vil den gamle Garde hilse den velkommen. Qui vivra, verra!

KLAR TIL AT VENDE
(Julebal. — Gallopade).

— Saa nu vender vi Madam Svendsen.

Tegning af *Hans Tegner* i *Punch* Nr. 1, 1879.

SIKKERT SKJØN

- Naaddeda, Pier! Ha Du saa væt te paalletisk Møde i Dav?
- Jah, jæ haar, La's. Dæ va Slav i Dæjtruet, ka Du trov.
- Saa Du ham, Græven?
- Naa ja da! Du ka trov, *han* æ gemien. Han sier yd lisom jæ ve sie en Mand mæ trej Kør aa jen Hæst.

Tegning af *Hans Tegner* i *Punch* Nr. 40, 1879.

USIKKERT KJØN

— Tror Du, a *han* æ en Hun?

— Næ, jæ tror a *hun* æ en Han!

Tegning af *Hans Tegner* i Punch Nr. 40, 1879.

EN MULIGHED

— Har De et godt Stykke Suppekjød i Dag? For Fruen sagde, at det jeg fik sidst, var saa gammelt, at det ikke var til at slide i.

— Gammelt! — Næ, min Engel, Di maa gerne hænge mig op ved Siden a' den Kalle der, dersom det inte var i sin bedste Alder. — Tror 'Di inte snarere, at det er Fruens Gebis, der er ble'en for gammelt?

Tegning af *Alfred Schmidt* i *Punch* Nr. 6, 1890.

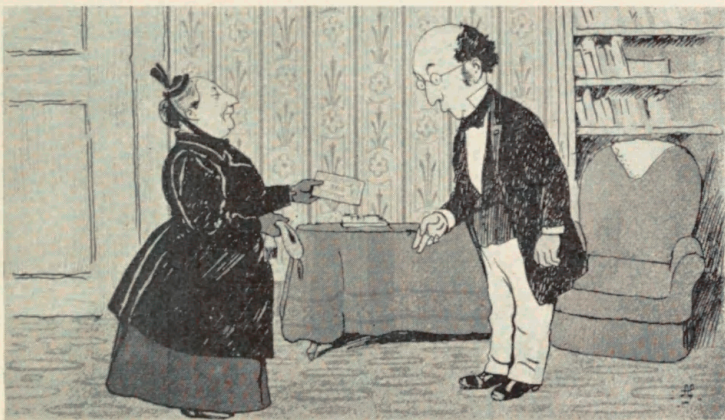

HONORARET

— Maa jeg bede Doctoren modtage denne Silkepung som Tak for Deres omhyggelige Behandling af min Fader under hans Sygdom.

— Jeg bryder mig slet ikke om de broderede Sager. Mit Honorar er 200 Kroner og dermed er det nok.

— Maa jeg saa bede Doctoren give mig 300 Kroner tilbage paa den.

Tegning af *Alfred Schmidt* i Puk 11. Febr. 1894.

BESØG HOS BEDSTEFA'ER

Den lille Kæledægge, ret glæder Bedstefa'r,
og Bedstemo'r — det gamle Skrog, hun frydes,
de af det lille Pus saa megen Glæde har
og her vi ser, hvorledes denne nydes.

Men det kan være, at vi i Glæden dog gør Skaar,
naar Knægten vi engang til Bloksbjerg sender,
endnu han mellem os de grimme Volter slaar,
Men aldrig vi hans Nytte anerkender.

Politisk Karikatur efter Exners Billede; satiriserer fra socialistisk Synspunkt
over Ministeriets Militarisme.

Tegning af *Carsten Ravn* i *Ravnen* Nr. 9, 1891.

Politisk Karikatur (Venstreministeriet). Tegning af *Alfred Schmidt* i Klods-Hans 3. Jan. 1909.

KLODS-HANS

D. 17de JANUAR, 1909 • 10de AARG. N° 16
ADM. DIREKTOR CHR. LAURITZEN - RED. CHR. FLOR

Tegning af Alfred Schmidt

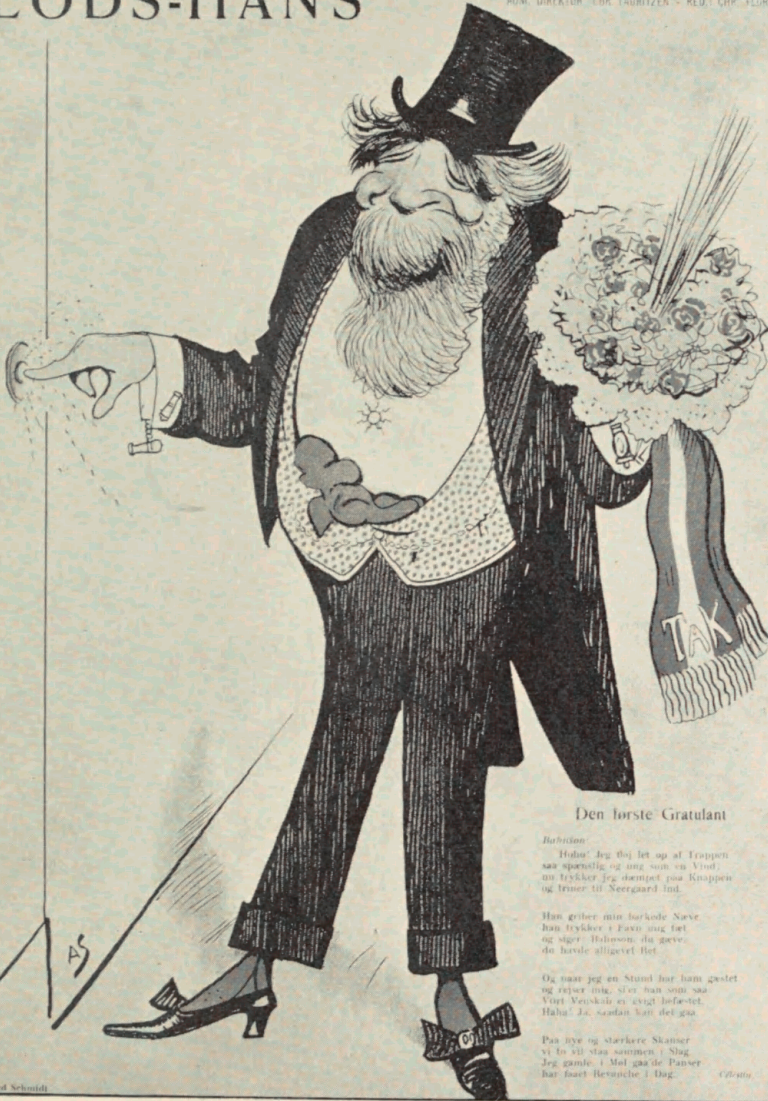
Karikatur af J. C. Christensen. Tegning af Alfred Schmidt i Klods-Hans 17. Jan. 1909.

KLODS-HANS

D. 28de FEBR. 1909 • 10de AARG. N. 22
ADM. DIREKTOR: EHR. LAURITZEN • RED. CHR. FLOR

rd
dent

Den første Gratulant

Bahnsen

Haha! Jeg blev let af Trampen
saa spændt og mig som en Vind!
nu trykker jeg dømpet paa Knappen
og hræver til Neergaard Ind.

Han græber min barokke Næve
han trykker i Favn mig tæt
og siger: Bahnsen, du gæve,
du havde alligevel det!

Og naar jeg en Stund har ham gæstet
og rejser mig, står han som saa
Vind Værskole er evigt lofæ-tet.
Haha! Ja, sandt kan det gaa.

Paa nye og stærkere Skanser
vi to vil staa sammen i Slag.
Jeg gamle i Mol gaa de Panser
har læst Hermande i Dag.

Politisk Karikatur (Bahnsen lykønsker Neergaard til hans Forsvarsforslag).
Tegning af Alfred Schmidt i Klods-Hans 28. Febr. 1909.

— Naa, Jensen, I sakker sgu følt agterud overfor Automobileerne.
— Ja desværre Hr. Grossér, men hvis vi ku gi Lotte no'en Snapser
Benzin i Stedet for Vand, saa sku' den nok skære.

Tegning af *Eigil Petersen* i Klods-Hans 24. Jan. 1909.

Tegning fra »Den politiske Kandestøber« af *Valdemar Andersen*
i Klods-Hans 19. Nov. 1909.

STORM

13 Øre pr. Nummer

Søndag den 14. November 1915

Kr. 1.69 pr. Kvartal

— Det æ Fa'ens saa disse hersens moderne Danse griber om sig — nu har jæ' hat Santejdans i førretve Aar —
det æ' der s'gu ingen, der har lagt Mærke te'!

Tegning af R. Storm-Petersen (Forside af Storm 14. Nov. 1915).

VERDENS HÆMORRHOIDER

— Saa er vel alt i orden. Den som nu kunde sætte sig og hvile.

Tegning af *Blix* i *Exlex* 1919

UBESTIKKELIG

Jeg beklager, men I staar
paa min sorte liste.
Gjem paa maden! Konger faar
stundom brug for niste.

Tegning af *Blix* i *Exlex* 1919.

SANKT HANS

Tegning af *Anton Hansen* i Exlex Juni 1920.